

УДК 355.1+615.099+616-089

DOI: 10.22141/2224-0586.7.94.2018.150822

Устінова Л.А.¹, Барасій М.І.¹, Євтодьєв О.А.¹, Сагло В.І.¹, Гаврилко Є.В.², Курділь Н.В.³¹ Українська військово-медична академія Міністерства оборони України, м. Київ, Україна² Державний університет телекомунікацій, м. Київ, Україна³ ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України», м. Київ, Україна

Актуальні питання профілактики та виявлення пияцтва, наркотичної залежності та токсикоманії в Збройних силах України

Резюме. Стаття присвячена аналізу вживання наркотичних засобів серед мобілізованих в умовах проведення операції об'єднаних сил (ООС) в Україні. Авторами розглянуто нормативно-правове врегулювання питань з організації профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії. Обговорюються невирішені питання своєчасного виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманії, наркозалежних та встановлення наркологічних протипоказань до служби в Збройних силах України. На основі вивчення нормативно-правової бази України щодо організації виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманії, наркозалежних та проведення профілактичних наркологічних оглядів авторами встановлено, що питання організації заходів профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії в Збройних силах України остаточно не врегульоване. На підставі отриманих даних авторами розроблені пропозиції, що передбачають законодавчі та організаційні заходи з розробки та затвердження міжвідомчого наказу про порядок проведення наркологічних та психіатричних оглядів в Збройних силах України; а також з розробки та затвердження міжвідомчого наказу щодо координації дій фахівців Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства оборони України при наданні психіатричної та медико-психологічної допомоги учасникам ООС. Разом із тим пропонується посилити контроль за роботою військових комісаріатів з вивчення призовних контингентів, збору необхідної інформації про алкогольну та наркотичну залежності громадян, які призиваються у Збройні сили України.

Ключові слова: військова медицина; наркозалежність; заходи профілактики

Вступ

На сьогодні в Україні зареєстровано близько 9 тис. осіб, яким вперше в житті встановлено діагноз психічних розладів, пов'язаних із вживанням наркотичних засобів. Із загальної кількості зареєстрованих молодь віком від 15 до 35 років становила 75,1 %. Розподіл за статтю свідчить, що основні споживачі наркотичних засобів — чоловіки (85,2 %); жінки становлять 14,8 % [1, 2]. За розподілом за місцем проживання на мешканців міста припадає 83,7 %, на сільських мешканців — 16,3 % (1489 осіб). У сільській місцевості відмічається зменшення показника первинної захворюваності на 7,5 % — з 4,0 до 3,7 на 100 тисяч відповідного населення, тоді як

у містах цей показник зменшився на 16,8 % — з 13,1 до 10,9 на 100 тисяч відповідного населення.

Найбільший показник поширеності наркоманії відмічався переважно у Південних, Південно-східних регіонах України: Запорізькій (364,61), Кіровоградській (262,2), Одеській (235,47), Миколаївській (213,93), Дніпропетровській (210,3), Херсонській (181,7), Чернігівській (165,93) областях та м. Києві (293,87). Нижче від середнього українського рівня показник поширеності відмічається у Рівненській (97,95), Харківській (88,73), Чернівецькій (74,77), Вінницькій (71,56), Івано-Франківській (68,94), Житомирській (66,65), Київській (63,21), Львівській (56,27), Тернопільській (48,69), Закарпатській (17,54)

© «Медицина невідкладних станів» / «Медицина неотложных состояний» / «Emergency Medicine» («Medicina неотложных состояний»), 2018

© Видавець Заславський О.Ю. / Издатель Заславский А.Ю. / Publisher Zaslavsky O.Yu., 2018

Для кореспонденції: Курділь Наталія Віталіївна, кандидат медичних наук, старший науковий співробітник, ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України», вул. Героїв Оборони, 6, м. Київ, 03680, Україна; e-mail: kurdil_nv@ukr.net
For correspondence: Natalia Kurdil, PhD, Senior Research Fellow, State Enterprise "L.I. Medved Scientific Center of Preventive Toxicology, Food and Chemical Safety of the Ministry of Health of Ukraine", Heroiv Oborony st., 6, Kyiv, 03680, Ukraine; e-mail: kurdil_nv@ukr.net

областях [1, 2]. Під профілактичний нагляд у зв'язку з епізодичним вживанням наркотичних засобів було взято близько 5,5 тис. осіб. Із загальної кількості виявлених у 40,8 % встановлено диспансерний нагляд у зв'язку із залежністю від наркотичних засобів [1, 2].

Розподіл за видами вживання наркотичних засобів особами диспансерної групи виглядає так: опіоїди — 65,5 %; канабіноїди — 9,7 %; кокаїн — 0,02 %; галюциногени — 0,08 %; кілька наркотичних засобів та інших психоактивних речовин — 24,2 %.

Із загальної кількості первинно зареєстрованих уживали наркотичні засоби у внутрішньовенний спосіб близько 33,4 %. Із них 81,9 % особам встановлено синдром залежності від наркотичних засобів (диспансерна група нагляду). Частка споживачів ін'єкційних наркотиків (СІН) у профілактичній групі нагляду становить 23,7 %. Таким чином, у загальній структурі захворюваності на наркоманію частка споживачів ін'єкційних наркотиків залишається домінуючою.

Найбільші показники поширеності СІН серед регіонів відмічаються у Запорізькій (323,3), Миколаївській (204,4), Дніпропетровській (186,4), Херсонській (163,1), Кіровоградській (158,4), Чернігівській (150,8), Одеській (149,6) областях та м. Києві (281,7) на 100 тисяч населення. Найменші показники у Закарпатській (14,6), Тернопільській (42,0), Львівській (43,5), Івано-Франківській (44,5), Житомирській (57,3), Вінницькій (57,2), Чернівецькій (68,7) областях на 100 тисяч населення [1, 2].

У загальній структурі розладів психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних засобів (диспансерної групи нагляду — 60 587 осіб) припадає: на опіоїди — 70,4 % (42 656 осіб — 99,42 на 100 тис. населення); каннабіноїди — 7,3 % (4440 осіб — 10,35 на 100 тис. населення); кокаїн — 0,07 % (44 особи — 0,1 на 100 тис. населення); галюциногени — 0,04 % (28 осіб — 0,07 на 100 тис. населення); кількох наркотичних засобів та інших психоактивних речовин — 20,8 % (12 657 осіб — 29,5 на 100 тисяч населення) [1, 2].

У 2017 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб». Законом передбачено, що розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів на території військових частин, військових об'єктів, або поява таких осіб на території військової частини в нетверезому стані, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння, або виконання ними обов'язків військової служби в нетверезому стані, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння, а також відмова таких осіб від проходження огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння тягнуть за собою накладення штрафу від сімдесяти до ста сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті на строк до п'яти діб. При цьому передбачено, що участь начальників

(командирів) та інших керівників у таких діях тягне за собою накладення штрафу від ста сорока п'яти до двохсот п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від п'яти до семи діб. Такі дії, вчинені в умовах особливого періоду або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот п'ятнадцяти до двохсот вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від семи до десяти діб [3].

Вищевикладене стало підґрунтям для узагальнення нормативно-правової бази з питань організації профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії в масштабах країни та зокрема в Збройних силах України.

Мета дослідження: аналіз нормативно-правової бази для розробки науково обґрунтованих заходів профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії в Збройних силах України як важливого елемента системи медичного забезпечення бойової готовності військ.

Матеріали та методи

Проведений аналіз публікацій, що стосуються проблемних питань організації профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії. Опрацьовані рекомендації, регламентуючі документи з питань своєчасного виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманію, наркозалежних та встановлення наркологічних протипоказань до певних видів діяльності. Розглянуті нормативні документи щодо проведення протиалкогольних і протинаркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів в Збройних силах України та інших силових міністерствах та відомствах.

Результати та обговорення

Профілактика пияцтва, наркозалежності та токсикоманії серед військовослужбовців включає комплекс організаційних, соціальних, виховних, психолого-педагогічних, медичних заходів. Вона полягає у своєчасному виявленні та оцінці фактів зловживання військовослужбовцями спиртними напоями, створенні соціальних та організаційних бар'єрів на шляху розвитку цього негативного явища, кваліфікованому роз'ясненні військовослужбовцям фізіологічних, психологічних і соціальних наслідків пияцтва, наркозалежності та токсикоманії.

Психоактивні засоби, що є предметом зловживання, поділяються на дві великі групи — наркотичні засоби та психотропні речовини. Більш детально їх можна класифікувати, беручи за основу такі критерії: вихідна речовина для їх виготовлення; чи є вони натуральними або синтетичними; потенціал зловживання та наркоманійна пристрасть; фізичний і психічний вплив тощо. Так, за хімічною природою основної речовини виділяють такі класи: опійні наркотичні засоби, амфетаміни, барбітурати, бензодіазепіни тощо [4–7].

На сьогодні частіше за все застосовуються такі види наркотичних засобів і психотропних речовин: продукти переробки коноплі у вигляді подрібнених частин цієї рослини (гашиш, анаша, марихуана) або зв'язаних у букет; смоли коноплі (таблетки чорного або буро-коричневого кольору); продукти переробки маку опійного у вигляді опію-сирцю; героїн (діацетилморфін — кристалічна речовина білого кольору); синтетичні наркотики (метадон, амфетамін, засоби на основі алкалоїдів опійної групи); фармацевтичні препарати тощо. Слід відзначити ще одну групу речовин, які досліджуються, — прекурсори. Ці речовини не є наркотичними чи психотропними, але використовуються для їх виготовлення і тому є об'єктами хімічних досліджень. До прекурсорів, наприклад, належать оцтовий ангідрид, ефедрин, ергометрин, лізергінова кислота тощо [7–12].

В Україні з метою своєчасного виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманії, наркозалежних та встановлення наркологічних протипоказань до певних видів діяльності запроваджений профілактичний наркологічний огляд.

Порядок проведення наркологічного огляду визначають:

— Постанова Кабінету Міністрів України № 1238 від 06.11.1997 «Про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення» (надалі — Постанова № 1238) [13];

— Наказ МОЗ України № 339 від 28.11.1997 «Про вдосконалення системи профілактичних протиалкогольних та протинаркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів» (надалі — Наказ № 339) [14];

— Наказ МВС України № 1296 від 04.11.2003 «Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України» [15];

— Наказ МВС України № 1340 від 11.12.2014 р. «Про внесення змін до наказу МВС України від 04 листопада 2003 року № 1296» [16];

— Наказ Служби безпеки України № 310 від 17.07.2012 «Про порядок проведення наркологічних та психіатричних оглядів у Службі безпеки України» [17].

Нормативні документи передбачають проходження первинного, періодичного та позачергового наркологічного оглядів. Первинний огляд проходять особи, які працевлаштовуються на певну посаду. Періодичний огляд проводиться через визначені проміжки часу (різні для різних професій) протягом усього періоду роботи на своїй посаді. Питання про позачерговий огляд вирішується індивідуально.

Проводити наркологічний огляд може лікар-нарколог, який має сертифікат за спеціальністю «наркологія». До роботи допускаються спеціалісти, які пройшли спеціальну підготовку за затвердженою МОЗ програмою (Наказ № 339), тестування та отримали Посвідчення за формою № 146/0. Навчання з питань сучасного проведення наркооглядів лікар має проходити щотири роки. Лікарі-наркологи, які не пройшли відповідне навчання, не можуть проводити профілактичні огляди.

У разі виявлення ознак наркологічного захворювання або у разі незгоди з результатами профілактичного наркологічного огляду громадянин має пройти додатковий наркологічний огляд, психологічне тестування та медичне лабораторне обстеження в стаціонарному відділенні наркологічної лікарні на десятиденний термін. Порядок, за яким буде проходити профілактичний наркологічний огляд, прописаний в Наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження клінічних протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю «наркологія» від 21.09.2009 № 681. За результатами десятиденного обстеження засідає лікувально-консультативна комісія, яка складається з 3 лікарів-наркологів. Саме вона і робить остаточний висновок про придатність чи непридатність особи до виконання певної роботи.

Після проведення профілактичного наркологічного огляду і додаткового профілактичного наркологічного огляду в умовах стаціонару громадянину видається Сертифікат про проходження профілактичного наркологічного огляду (ф. № 140-0 (облікова)), який є єдиним стандартним документом, згідно з Наказом № 339, що засвідчує наявність чи відсутність у осіб, які підлягають обстеженню, наркологічних протипоказань до виконання функціональних обов'язків та провадження видів діяльності згідно з переліком професій і видів діяльності, для яких є обов'язковим проходження первинного і періодичного профілактичного наркологічного огляду.

Згідно з пунктом 17 «Переліку професій та видів діяльності, для яких є обов'язковим первинний і періодичний профілактичний наркологічний огляд», затвердженого Постановою № 1238, з метою своєчасного виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманії, наркозалежних, профілактичному наркологічному огляду підлягають особи, які вступають на службу до Міноборони, в тому числі такі, що призначаються на строкову військову службу.

Місцем проведення профілактичного наркологічного огляду МОЗ України визначило наркологічні заклади (згідно з Постановою № 1238). Перелік закладів, де можна пройти наркоогляд, затверджує своїм наказом МОЗ України в тому випадку, якщо ці заклади мають державну форму власності. Перелік закладів, що належать до комунальної форми власності, затверджують: управління охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій.

Значна частина громадян України проходить цю процедуру в наркологічному закладі за місцем свого постійного проживання, крім співробітників Міністерства внутрішніх справ; Служби безпеки України; Служби зовнішньої розвідки України; Державної прикордонної служби України. Особи, які працюють у вищеперерахованих структурах, проходять наркологічні огляди у відомчих медичних закладах.

Так, наркологічні огляди у Службі безпеки України проводяться лікарями-наркологами лікувально-профілактичних закладів СБУ, наркологічні огляди під час медичного огляду ВЛК проводяться лікарями-наркологами у складі ВЛК. Обов'язкові періодичні та

позачергові наркологічні огляди особам рядового та начальницького складу МВС України, працівниками органів та підрозділів внутрішніх справ, незалежно від підпорядкування, проводяться лікарями-психіатрами медичних центрів МВС України.

Необхідно зазначити, що організація проведення обов'язкового профілактичного наркологічного огляду громадян в осіб, які вступають на службу до Міноборони та проходять військову службу, у відомчих лікувально-профілактичних закладах не регламентовано.

Окрім того, в разі необхідності проведення позачергових оглядів осіб рядового і начальницького складу, працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, працівників Національної гвардії України в умовах неможливості їх проведення у відомчих медичних закладах, це питання вирішується шляхом проведення цих оглядів в державних та комунальних закладах охорони здоров'я на госпрозрахункових засадах, за рахунок коштів замовника.

Якщо особа пройшла наркологічний огляд в медичному закладі, що не внесений до затвердженого списку, сертифікат такого огляду буде визнаний недійсним.

Згідно з Постановою № 1238, профілактичний наркологічний огляд проводиться за обов'язковою програмою, що передбачає лікарський наркологічний огляд, психологічне тестування та медичне лабораторне обстеження в порядку, встановленому МОЗ.

Відповідно до Наказу МОЗ України № 507 від 28 грудня 2002 р. «Про затвердження нормативів надання медичної допомоги та показників якості медичної допомоги», токсикологічний аналіз має складатися з 2 етапів.

1. Попередня діагностика (скринінг). Методологія скринінгу допускає неправильні позитивні результати, але повністю виключає неправильні негативні результати. Тому усі негативні результати скринінгу приймають як остаточні без будь-якої перевірки [18–21].

2. Кінцева діагностика. Зразки, що показали позитивний результат, повинні бути обов'язково підтверджені іншими, більш селективними, методами. Для цього користуються тонкошаровою, газорідною, високоефективною рідинною хроматографією, а також комбінаціями двох останніх із мас-спектрометрією. Етапність токсикологічного аналізу підвищує вірогідність кінцевого висновку і відповідає як міжнародним, так і вітчизняним стандартам діагностики [18–21].

У Збройних силах України відсутні військово-медичні заклади, які мають право проводити профілактичні наркологічні огляди в повному обсязі, а саме відсутні лабораторії, що мають право проводити медичне лабораторне обстеження в порядку, встановленому МОЗ України. Тому для забезпечення виконання вимог чинного законодавства щодо порядку проведення наркологічного огляду медична служба Збройних сил України у разі потреби проведення позачергових наркологічних оглядів військовослужбовців під час проходження військової служби,

зокрема в умовах ООС, організовує проведення цих оглядів на госпрозрахункових засадах в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, які входять до Переліку закладів, де можна пройти наркологічний огляд, затвердженим наказом МОЗ України.

Застосування для проведення наркологічного огляду методики лабораторних досліджень, які не визначені у встановленому в порядку МОЗ України, зокрема побутових експрес-тестів для виявлення алкоголю, наркотичних речовини, має місце отримання результатів, які згідно з чинним законодавством вважаються недійсними і не мають легітимності та не можуть стати підставою для засвідчування наявності чи відсутності в осіб, які підлягають обстеженню, наркологічних протипоказань до виконання функціональних обов'язків.

Висновки

На основі вивчення нормативно-правової бази України щодо організації виявлення хворих на алкоголізм, токсикоманії, наркозалежних та проведення профілактичних наркологічних оглядів встановлено, що питання організації заходів профілактики та виявлення пияцтва, наркозалежності та токсикоманії в Збройних силах України остаточно неврегульоване. На основі отриманих даних нами розроблені такі пропозиції: передбачити законодавчі та організаційні заходи щодо розробки та затвердження міжвідомчого наказу про порядок проведення наркологічних та психіатричних оглядів в Збройних силах України; передбачити законодавчі та організаційні заходи щодо розробки та затвердження міжвідомчого наказу щодо координації дій фахівців Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства оборони України при наданні психіатричної та медико-психологічної допомоги учасникам ООС; посилити контроль за роботою військових комісаріатів з вивчення призовних контингентів, збору необхідної інформації про алкогольну та наркотичну залежності громадян, які призиваються у Збройні сили України.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів при підготовці даної статті.

Список літератури

1. «Національний звіт за 2015 рік щодо наркотичної ситуації (за даними 2014 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні. Пропозиції стосовно покращення у сфері надання допомоги наркозалежним особам та доступності пацієнтів до лікарських засобів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори». — Видання надруковане за сприяння МБФ «Альянс громадського здоров'я» в рамках програми «Інвестиції заради впливу на епідемії туберкульозу та ВІЛ-інфекції», за підтримки Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. — 2015. — 196 с.
2. «Національний звіт за 2016 рік щодо наркотичної ситуації (за даними 2015 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні». — Видання надруковане за сприяння МБФ «Альянс громадського здоров'я» в рамках програми «Інвестиції заради впливу на епідемії туберкульозу та ВІЛ-інфекції»,

за підтримки Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. — 2015. — 174 с.

3. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб». Закон України від 16.03.2017 р. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1952-19>.

4. Левченко О.Є., Курдиль Н.В., Луценко О.Г. Феномен «Спайс»: суміші для паління, або нова хімічна зброя / О.Є. Левченко, Н.В. Курдиль, О.Г. Луценко // Медицина неотложных состояний. — 2016. — 32(73). — С. 94-99.

5. Застосування імунохроматографічного методу для виявлення факту вживання наркотичних речовин / М.А. Скоробагатько, Т.С. Шуригіна, Ю.В. Вересенко // Сучасна спеціальна техніка. — 2011. — № 1(24). — С. 112-117.

6. «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсорів». Закон України від 26.12.2006 р. № 530-V [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Судова фармація, доказова фармація та фармацевтичне законодавство як складові фармацевтичного права у програмі реалізації державної політики в сфері боротьби із злочинністю та порушеннями правил обігу психоактивних речовин на 2011–2017 рр. // Мат-ли VII Міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 листоп. 2010 р., м. Харків) / За ред. В.В. Шаповалова, В.В. Шаповалова (мол.), В.О. Шаповалової. — Х.: ТОВ «Оберіг», 2010. — 190 с.

8. Курдиль Н.В. Актуальные вопросы клинической и лабораторной диагностики отравлений курительными смесями «Спайс» / И.С. Зозуля, О.В. Иващенко, А.Г. Богомол, В.Ф. Струк // Мат-ли IV Міжнар. медичн. конгресу «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я», Київ, 15–17 квітня, 2015. — С. 109.

9. Курдиль Н.В. Актуальные вопросы токсикологии и лабораторной идентификации синтетических каннабиноидов (подготовлено по мат-лам Европейского центра мониторинга наркотиков и наркомании — EMCDDA) // Медицина неотложных состояний. — 2015. — № 2(65). — С. 9-18.

10. «Про внесення змін до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів». Постанова КМУ від 26.12.2014 р. № 712 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. «Про внесення змін до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів». Постанова КМУ від 31.05.2009 р. № 373 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. «Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів». Постанова КМУ від 06.05.2000 р. № 770 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

13. «Про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення». Постанова Кабінету Міністрів України від 06.11.1997 р. № 1238 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1238-97-%D0%BF>.

14. «Про вдосконалення системи профілактичних проти-алкогольних та проти наркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів». Наказ МОЗ України від 28.11.1997 № 339 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0586-97>.

15. «Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України». Наказ МВС України від 04.11.2003 р. № 1296 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.medsprava.com.ua/regulations/1521/8462/8463/470264/>.

16. «Про внесення змін до наказу МВС України від 04 листопада 2003 року № 1296». Наказ МВС України від 11.12.2014 р. № 1340 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE26443.html.

17. «Про порядок проведення наркологічних та психіатричних оглядів у Службі безпеки України». Наказ Служби безпеки України від 17.07.2012 р. № 310 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1330-12>.

18. «Про затвердження нормативів надання медичної допомоги та показників якості медичної допомоги». Наказ МОЗ України від 28.12.2002 р. № 507 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20021228_507.html.

19. Петюнін Т.П. Методи виявлення наркотичних засобів та психотропних речовин у біологічних рідинах людини. Методи попередньої експрес-діагностики / Г.П. Петюнін, О.В. Чубенко, Ж.В. Дмитрієвська. — К., 2006. — 23 с.

20. Лебедев Д.С. Об использовании в наркологической практике экспресс-тестов «SNIPER» для определения наркотиков в моче / Д.С. Лебедев, С.О. Лобанов, О.О. Беляева, В.А. Сова // Архив психіатрії. — 2005. — № 2(41). — С. 248-250.

21. Лебедев Д.С. Використання експрес-тестів на наявність психоактивних речовин у загальномедичній практиці / Д.С. Лебедев, М.Ю. Ігнатів, В.Б. Літвішов, В.Я. Пішель, М.Ю. Поливяна. — К., 2006.

Отримано 21.09.2018 ■

Устинова Л.А.¹, Барасий Н.И.¹, Евтодьев А.А.¹, Сагло В.И.¹, Гаврилко Е.В.², Курдиль Н.В.³

¹ Украинская военно-медицинская академия Министерства обороны Украины, г. Киев, Украина

² Государственный университет телекоммуникаций, г. Киев, Украина

³ ГП «Научный центр превентивной токсикологии, пищевой и химической безопасности имени академика Л.И. Медведя Министерства здравоохранения Украины», г. Киев, Украина

Актуальные вопросы профилактики и выявления пьянства, наркотической зависимости и токсикомании в Вооруженных силах Украины

Резюме. Стаття посвящена анализу употребления наркотических средств среди мобилизованных в условиях проведения операции объединенных сил (ООС) в Украине. Авторами рассмотрено нормативно-правовое регулирование вопросов, касающихся организации профилактики и выявления пьянства, наркомании и токсикомании. Обсуждаются нерешенные вопросы своевременного выявления больных

алкоголизмом, токсикомании, наркозависимых и установка наркологических противопоказаний к службе в Вооруженных силах Украины. На основе изучения нормативно-правовой базы Украины по организации выявления больных алкоголизмом, токсикомании, наркозависимых и проведения профилактических наркологических осмотров авторами установлено, что вопросы проведения мер профилактики и

виявлення п'янства, наркоманії та токсикоманії в Збройних силах України сьогодні не урегульовані. На основі отриманих даних авторами розроблені пропозиції, передбачаючі законодавчі та організаційні заходи по розробці та затвердженню міжвідомчого наказу про проведення наркологічних та психіатричних оглядів в Збройних силах України; а також по розробці та затвердженню міжвідомчого наказу о координації дій спеціалістів Міністерства здраво-

охорони України та Міністерства оборони України при наданні психіатричної та медико-психологічної допомоги учасникам ООС. Разом з тим пропонується посилити контроль за роботою військових комісаріатів по вивченню призовних контингентів, збору необхідної інформації про алкогольну та наркотичну залежність громадян, призиваних в Збройні сили України.

Ключові слова: військова медицина; наркозалежність; заходи профілактики

L.A. Ustinova¹, N.I. Barasyi¹, A.A. Yevtodiev¹, V.I. Saglo¹, Ye.V. Havrilko², N.V. Kurdii³

¹ Ukrainian Military Medical Academy of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine

² State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine

³ State Enterprise "L.I. Meved Scientific Center of Preventive Toxicology, Food and Chemical Safety of the Ministry of Health of Ukraine", Kyiv, Ukraine

Actual issues of prevention and detection of alcoholism, drug addiction and substance abuse in the Armed Forces of Ukraine

Abstract. Background. To date, the problem of the drug addiction spread among young people aged 15 to 35 years has been acutely registered in Ukraine. Involving young people in the Armed Forces of Ukraine simultaneously forms the task of timely diagnosis of drug and alcohol abuse among servicemen, military and reservists. However, the procedure of identifying patients with alcoholism, substance and drug abuse, carrying out preventive narcological surveys and implementation of measures for the prevention and detection of alcoholism, drug addiction and substance abuse in the Armed Forces of Ukraine has not been completely regulated. The purpose of the study is to analyze the legal framework for the development of scientifically sound preventive measures and the detection of alcohol, drug and substance abuse in the Armed Forces of Ukraine as an important element of the system of medical support of combat readiness of troops. **Materials and methods.** The analysis was carried out of publications on the topical issues of organizing the prevention and detection of alcohol, drug and substance abuse. The recommendations were worked out in regulations on the timely detection of patients with alcoholism, substance abuse, drug addicts and the identification of narcological contraindications for certain types of activities. The normative documents concerning anti-alcohol and drug-related measures and obligatory preventive drug tests in the Armed Forces of Ukraine and other force ministries and departments are considered. **Results.** Prevention of alcohol, drug and substance abuse among military personnel includes organizational, social, educational, psychological and pedagogical, medical measures. It consists in timely detection and evaluation of allegations of alcohol abuse by servicemen, the creation of social and organizational barriers to the development of this negative phenomenon, a qualified explanation of the physiological, psychological and social consequences of alcoholism, drug addiction and substance abuse. Often, the following types of narcotic drugs and psychotropic substances are used: products of processing hemp in the form of chopped parts of this plant (hashish, anasha, marijuana) or bunched; hemp pitches (pills of black or brownish brown color); opium poppy products in the form of opium-raw; heroin (diacetyl morphine — a crystalline substance of white color); synthetic drugs (methadone, amphetamine, opioid alkaloids); pharmaceuticals, precursors (acetic anhydride, ephedrine, ergometrine, lysergic acid, etc.). A preventive narcological survey was introduced in Ukraine in order to timely detect patients with alcoholism, substance abuse, drug addicts and the identification of narcological contraindications for certain types of activities. Normative documents provide for primary, periodic and ordered drug tests. The initial survey is conducted by persons who are recruited for a certain position. A periodic survey is carried out at specified intervals (different for different professions) throughout

the period of work in the office. The issue of ordered test is solved individually. A significant proportion of Ukrainian citizens are undergoing this procedure at a drug treatment institution at their place of residence, except for employees: of the Ministry of Internal Affairs; Security Service of Ukraine; Foreign Intelligence Services of Ukraine; State Border Guard Service of Ukraine. Persons who work in the above-mentioned structures undergo narcological examinations in departmental medical institutions. It should be noted that the organization of mandatory prophylactic drug test of persons who enter the service to the Ministry of Defense and undergo military service in departmental health care institutions is not regulated. If it is not possible to carry out ordered examinations of persons of private and commanding staff, officers of internal affairs, servicemen, workers of the National Guard of Ukraine in departmental medical institutions, this issue is solved by conducting these surveys in public and municipal health care institutions on a self-sustaining basis, at the expense of the customer. Today, the Armed Forces of Ukraine do not have military medical institutions that have the right to carry out preventive narcological examinations in full, namely, there are no laboratories that have the right to conduct a medical laboratory examination in accordance with the procedure established of the Ministry of Health of Ukraine. Therefore, in order to ensure compliance with the requirements of the current legislation on the procedure for conducting a narcological review, the medical service of the Armed Forces of Ukraine, if necessary, conducts extraordinary narcological examinations of servicemen during military service, in particular under ATO conditions, organizes these surveys on a self-supporting basis in state and municipal health care included in the list of institutions, where it is possible to undergo a drug screening, approved by the order of the Ministry of Health of Ukraine. **Conclusions.** In order to increase the effectiveness of the system for the detection and prevention of drug addiction, substance abuse and alcoholism, the system of organizational measures for the development and approval of an interagency order on the procedure for conducting narcological and psychiatric examinations in the Armed Forces of Ukraine should be harmonized. The urgent issues are the elaboration and approval of an interagency order on coordinating actions of specialists of the Ministry of Health and the Ministry of Defense of Ukraine with provision of psychiatric and medical psychological assistance to ATO participants. The control over the work of military registration offices should be strengthened in order to study contingents, collecting the necessary information on the alcohol and drug addictions of citizens who are called to the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: military medicine; drug addiction; preventive measures